

До 75-річчя заснування історико-археологічного заповідника «Ольвія» НАН України

ВІД РЕДАКЦІЇ

Однією з найвизначніших пам'яток античної культури на півдні України є античне місто-держава Ольвія, яке проіснувало близько тисячоліття — з другої чверті VI ст. до н. е. по IV ст. н. е. Ольвія була добре відома в античному світі, вона згадується у античних авторів, зокрема у Геродота. Частина дослідників не безпідставно вважають, що батько історії близько середини V ст. до н. е. відвідав це місто. Почала привертати до себе пильну увагу Ольвія і в останні два століття після встановлення її місцезнаходження. Значення Ольвії, життя якої було тісно пов'язане з давньою історією України, полягає не тільки у цьому, а й у відносно добрій збереженості архітектурно-будівельних залишків і знахідках, часто унікальних, пам'яток античної культури, здобутих протягом століття систематичних археологічних розкопок. Про Ольвію написано сотні статей, понад 20 монографій та наукових збірок. Тут проходять практику сотні студентів, працюють під час роботи експедиції науковці, щорічно Ольвію відвідують десятки тисяч екскурсантів. Це все свого часу зумовило нагальну потребу створення спеціального заповідника.

Цього року виповнюється 75 років з часу офіційного заснування державою історико-археологічного заповідника «Ольвія», який від 1938 р. знаходиться у системі НАН України.

Існування і діяльність цього науково-культурного закладу були тісно пов'язані з Ольвійською археологічною експедицією Інституту археології НАН України, забезпечення умов праці якої складає одне з основних завдань заповідника. Цей симбіоз виявився досить вдалим. З одного боку, він дозволив Ольвійській експедиції досягти значних успіхів у дослідженні античного міста Ольвії та її некрополя і висунув Ольвію на перше місце за ступенем вивченості серед найбільш значних античних міст не тільки Північного Причорномор'я, а й всього регіону загалом¹. З другого боку, слід зазначити, що навіть і саму появу передумов виникнення заповідника було викликано початком систематичних розкопок Ольвії у 1900 р. експедицією Імператорської Археологічної Комісії. В подальшому успішне функціонування заповідника (проведення охоронних розкопок і підготовка архітектурних залишків до консервації, розробка необхідної документації, комплектування археологічними матеріалами фондів, розробка музейних експозицій, проведення реставрації археологічних знахідок, видання путівників по розкопках і коротких історико-культурних нарисів² та ін.) забезпечувалося зусиллями Ольвійської експедиції Інституту археології НАН України та її керівників.

Звичайно, діяльність колективу заповідника цим не обмежувалася. Співробітники заповідника виконували і виконують великий обсяг інших робіт, пов'язаних із зберіганням відкритих архітектурних залишків античного міста, зокрема з їх консервацією, опрацюванням фондів археологічних матеріалів, здобутих під час розкопок, з утриманням музейної експозиції в належному стані та наукової бібліотеки, із здійсненням екскурсійної роботи. Завдяки цьому у заповіднику працює невеликий музей, є фонди археологічних матеріалів, наукова бібліотека. На базі заповідника було проведено дві наукові конференції: всесоюзна — «Проблеми дослідження Ольвії» (1985)³ і міжнародна — «Ольвія-200» (1994)⁴, присвячена 200-річчю археологічного відкриття Ольвії, а також семінари реставраторів археологічних знахідок. Нарешті у листопаді 2001 р. у Києві відбулася міжнародна конференція, присвячена 75-річчю заповідника⁵.

Піку свого розвитку заповідник досяг наприкінці 1980-х років, коли його штат

становив близько 50 співробітників, а уряд ухвалив відповідні рішення щодо розбудови заповідника.

На жаль, у подальшому внаслідок відомих політичних та економічних подій ці рішення не було втілено у життя. І більше того, в останнє десятиріччя держава не виділяє цьому закладу достатніх коштів для здійснення не тільки робіт, пов'язаних з науково-просвітницькою діяльністю, а й просто для охорони скарбів культурного надбання, які знаходяться в землі.

Все ж таки ми сподіваємося на покращання становища і вважаємо за потрібне відзначити дату заснування цього важливого історико-археологічного закладу випуском спеціального номеру журналу «Археологія», присвяченого проблемам історії та культури Ольвії.

С. Д. Крижицький

¹ Результати цих робіт знайшли втілення, зокрема, у колективній монографії: *Крыжицкий С. Д., Русяева А. С., Крапивина В. В., Лейпунская Н. А., Скржинская М. В., Анохин В. А.* Ольвия. Античное государство в Северном Причерноморье.— Киев, 1999.— 681 с.

² *Фармаковский Б. В.* Ольвия.— Москва, 1915.— 35 с.; *Славин Л. М.* Ольвия.— Київ, 1938.— 89 с.; *Славин Л. М.* Древний город Ольвия.— Киев, 1951.— 96 с.; *Они же.* Здесь был город Ольвия.— Киев, 1967.— 79 с.; *Крыжицкий С. Д., Лейпунская Н. А.* Ольвия — память тысячелетий. Очерк.— Одесса, 1982.— 118 с.; *Они же.* Ольвия. Раскопки, история, культура.— Николаев, 1997.— 192 с.; *Kryzitskij S. D., Leypounskaya N. A.* Olbia. Fouilles, histoire, culture. Un État antique sur le littoral septentrional de la Mer Noire. Seconde moitié du VIIe siècle avant notre ère — première moitié du IVe siècle de notre ère.— Paris, 2001; *Лейпунская Н. А., Крапивина В. В.* Ольвия.— Николаев, 1997.— 24 с. Один з путівників був виданий і тодішніми співробітниками заповідника: *Липин В. В., Бураков А. В., Борисов Б. В.* Ольвия. Путеводитель по раскопкам и музею.— Киев, 1959.— 80 с.

³ *Проблемы исследования Ольвии:* Тез. докл. и сообщений семинара (сент. 1985 г., с. Парутино).— Парутино, 1985.— 97 с.

⁴ *Ольвия-200* // Междунар. конф., посвящен. 200-летию археол. открытия Ольвии (5—9 сент. 1994 г., с. Парутино): Тез. докл.— Николаев, 1994.— 147 с.

⁵ *Ольвія та античний світ:* Матеріали наук. читань, присвяч. 75-річчю істор.-археол. заповідника «Ольвія» НАН України.— К., 2001.— 162 с.

Одержано 24.04.2001

В. В. Крапівіна

ОЛЬВІЯ: ПРОБЛЕМИ ОХОРОНИ ТА АРХЕОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

У статті розглянуто стан збереженості античної Ольвії з кінця XVIII ст. донині, розвиток справи її охорони та основні етапи археологічного дослідження.

У 2001 р. виповнюється 75 років з часу заснування історико-археологічного заповідника «Ольвія», який входить до складу НАН України. Видатна пам'ятка світової культури — античне місто-держава Ольвія — мала довгий та важкий шлях від моменту ідентифікації до визнання її території заповідною. Цей шлях становлення пам'ятки тісно пов'язаний з розвитком її археологічних досліджень (рис. 1).

Виділено два основних періоди досліджень, кожен з яких складається з кількох етапів. І період (кінець XVIII — межа XIX—XX ст.) — від визначення місце-